

izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.60
za četrť leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravnštvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Pozamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 7 d h.

Hokopial se ne vra-
tajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natise enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 18.

V Mariboru, dne 4. majnika 1899.

Tečaj XXXIII.

Zakaj in kako se nam je treba zadružiti?

Mnogi še zmirom mislijo: «Res, nižjim slojem gre slabo; toda pridno delati in štedljivo živeti morajo, pa bode šlo». Res, nekateri premalo skrbé, nekateri preveč zapravljajo; zato se je tudi že mej delavce precej razširilo zelo priporočno treznostno gibanje. Vendar sploh to ni resnično; kdor tako govori, kaže, da sedanje družabne uredbe — boljše bi rekli: iznoredbe — nič ne pozna. Ljud v obče ni kriv, da ubožava in hira. Gnilo je vse dandanašnje družabno gospodarstvanje; ne stoji nič več na stališči krščanskem, ampak na svobodnjaskem (liberalnem), ki izpodjeda vsak zdrav razvoj. Vzdrževati ga more samo še sila. Če bi se razglodavalo še kaj časa dalje to razmerje kakor doslej, prišlo bi vsekako do groznega nedopreglednega poloma. Še celo svobodnjaki (liberalci) to priznavajo, samo da iščejo vzrokov in zdravil tam, kjer jih ni. Če hočemo resno urediti sedanje zméte, če se hočemo kedaj dotruditi do pametnega socialnega ustroja, treba je nam razumeti dobro, kák je sedanjí položaj in kaj ga je zakrivilo. Kak je tedaj denašnji položaj nižjakov? Začnimo z delavci v ožjem pomenu, držé se zlasti tvorničanov (delavcev v fabriki).

1. Kako siromáši delavstvo.

1. Jako mnogo jih je brez dela, torej tudi brez jéla. Zadnji ponedeljek sem, mimo tvornice gredé, zapazil celo četo čemerno ogledajočih ljudij; vprašani, česa čakajo, od-

govoré mi: dela iščemo. Ubožci! dva ali trije bi ga morda dobili, a toliko gotovo ne. Moralni bodo naprej s trebuhom za kruhom; čim dálj bodo hodili zaslužka iskajoč okrog, tem razmršenejši, tem slabovidnejši, a tudi tem srditejši in tem slabonravnejši bodo, kdor jih bode pa srečal, zamrmral bo sam v sebi: «potepuh!» in če bodo stradajoč zaprosili kruha, reklo se jim bode prav mnogokrat očitljivo: «zakaj pa ne delaš?» Res, da je vmes tudi mnogo delomrznih vlačugarjev, tem bolj pa boli taka ravnava tistega, ki bi delal rad, pa dela ne najde. Spominam se, kako se je na Dunaji, ko je bil sneg proti pomladi čez noč zapal, zbralo na stotine in stotine lačnih delavcev pred hišoj, kjer so se vsprejemali kidarji; hoteli so ne milostinje, ampak dela in ker ga néso mogli najti vsi, hrumeli so in razgrajali, da bi s siloj prirazsajali si služu in s tem kruha. Zaprli so jih. Bilo je prav za prav to še sreča zanje: vsaj so se dva ali trikrat kolikor toliko najéli. Svečana meseca je poročal «Arbeiterfreund», da je v Pragi brezposelnih: 560 zlatarskih, 530 ključalničarskih, 60 kolarskih, 460 mizarskih, 800 krojaških, 800 rokovičarskih, 500 pekarskih itd. strokóvnikov (profesijonistov). Vseh delavcev brezdelnih samo v Pragi je menda kakih 20 do 25 tisoč! Benel piše, da so izprašali l. 1894. v Hamburgu 53.756 delavcev, če in koliko časa so imeli v prejšnjem letu dela. Dozvedeli so, da je bilo 18.422 siromakov vsega skupaj celih 191.013 tednov brez zaslužka. In izmej njih je bila velika večina oženjenih: koliko móž, koliko žen, koliko nedolžnih otrok je

kruto stradalo! Ker hočem opisovati bolj na kratko, ne bom našteval nadalje te širóščine. Je je vsepovsod mnogo, predovolj. Zdi se ti to morebiti čudno, zlasti ker ti morda sam potrebuješ hlapca ali koscev ali mlatičev itd., pa jih ne moreš najti. Pojasnim ti vse to kesneje. Za sedaj naj zinem samo to, da je glavni krivec tem nezdravim razmeram celo naše družabno gospodarstvo; posebej pa naj omenjam

2) delo ženskih in otrok. Žensko je Bog ustvaril, da gospodinji in vzgaja svojo deco; otroku pa je dal naméno, da se telesno in duševno in duhovno prav razvije, da se potrebnega naučí, da se pripravi na poznejše delovanje. Človeška sebičnost je pa ta Božji red iznoredila, prevrgla: Ker so stroji mnogokatera dela olajšali, da jih je kosi opravljati tudi slabotnejša roka, opravljaj jih ženska, opravljaj nežna mladina, zakaj ta dela ceneje — brez ozira na to, da s tem zanemarija žena svoje dolžnosti, da se šibki dečki in deklice ne morejo ne dušno ne telesno razviti — že so celi okraj, v katerih ni niti jednega mladiča več, ki bi bil sposoben za vojaka! — brez ozira na to, da se s tem delohotnim možakom jemlje kruh izpred ust! Vrh tega se znižuje s tem tudi njih moškemu delu cena in plačilo. Koliko ženskih in otrok dela v tvornicah? Poročilo francoskega delavskega sveta za l. 1897 se glasi: Šteli in razbirali smo 2.591.288 delavcev, ki delajo v 290.305 podjetjih; izmej teh je 223.285 dečkov in 210.182 deklic pod osemnajstimi leti, 600.408 pa sicer še nedoletnih ženskih, a samo 1.557.313 moških, ki imajo že 18 let

Listek.

Jeruzalemsko romanje.

(Piše prof. J. Zidanšek.)

12. Mesto Jafa; Templarji; brat Krescenc; na železnici; prihod v Jeruzalem; nagovor pri sv. grobu.

Jafa je zelo staro trgovinsko pomorsko mesto, sezidano na strmém skalnatem bregu; pravi se, da ga je postavil Noetov sin Jafet in da si je Noe tukaj naredil tisto veliko barko, v koji se je rešilo pri vesoljnem potopu od celega človeštva samo 8 ljudi; prebivalcev šteje dandanes 12.000, največ Turkov, več tisoč judov in nekaj sto kristjanov. Posebnih znamenitostij ni najti v mestu; tam kjer je prebival Peter pri Simonu strojarju, stoji mala turška mošeja; največe poslopje je menda samostan o. frančiškanov in pridružena cerkev sv. Petra, ktero smo romarji obiskali in na njenem pragu prvokrat poljubili sv. deželo. Okoli mesta na vzhodni strani so lepi vrti, v kojih rastejo slavnoznané jafske oranže in limone; kupil sem si za nekaj vinarjev 3 debele in dobre pomaranče; glavni pomen Jafe pa je ta, da tu sem prihajajo jeruzalemski romarji iz celega sveta, kjer ni na morskem

bregu nobenega drugega tako primernege mesta, odkoder bi se po najbližjem potu lahko prišlo v Jeruzalem.

Mudili smo se v Jafi le nekaj ur, ker srce nas je gnalo naprej in tudi kréma, v kateri smo obedovali, spominjala nas je na naš cilj, ker imela je napis: «Hotel Jeruzalem»; pri mizi so nam stregli neki posebni ljudje, ki se imenujejo «Templarji» ali pa tudi «Hofmanci», po svojem ustanovitelju Hofmanu; ker sem pozneje še štirikrat (v Jerihi, Kajfi, Nazaretu in Tabariji) pri takih ljudeh stanoval, zato hočem povedati od kod in kaj da so. Doma so bili na Virtemberskem v Nemčiji in vere luteranske; ker jim pa ta vera v marsičem ni več ugajala, hoteli so se ločiti od starih Protestantov; tem so na pr. očitali, da ne delajo prav, če male otroke krščujejo, ker to ni nikjer zapovedano v sv. pismu, pač pa se bere to-le: «Kdor veruje in se da krstiti, bo zveličan»; zato bi se naj s krstom tako dolgo počakalo, da človek malo odraste in že sam more kaj verovati. To očitanje je bilo nekako opravičeno, ker Luteranci zajemajo svoje verske resnice samo iz sv. pisma in v tem pa res nikjer ne beremo, da bi bili že v apostolskem času krščevali male otroke; mi katoličani seveda vemo, kako se nam je v tem oziru obnašati, ker mi zajemamo Kristusovo vero iz dveh virov:

iz sv. pisma in iz ustnega izročila. Luteranci so svojim rojakom hudo zamerili to novotarijo in jih začeli sovražiti in preganjati; spravili so jih sčasoma celo iz domače dežele in prognanci naselili so se večinoma v sveti deželi kot poljedelci in obrtniki; kot delavci so marljivi in varčni, kot krčmarji zelo gostoljubni in gostoljubni in sploh vljudni in ljubeznjivi ljudje; posebno ljubijo v svojih stanovanjih snažnost, ki se pogosto pogreša po naših slovenskih hišah in hramih. Enkrat pogovarjal sem se z njimi tudi o verskih rečeh; njihovo glavno pravilo je, da naj si vsak človek v svojem srcu napravi in nosi tempelj Božji in od tega imajo tudi svoje ime «Templarji»; verskih resnic imajo le malo in tudi sv. zakramentov ne vseh; so torej popolnoma krivoverci. Ko smo že nekaj časa prijazno kramljali in sem videl, da bi meni zaupali, jih vprašam na enkrat tako-le: «Kakor vidite, sem jaz katolišk duhovnik, Vi templarji pa pravite, da je Vaša vera prava; povejte mi torej odkritosrčno, ktere so naše zmote ali kateri nauki katoliške cerkve so po Vašem mnenju krivi?» — A spravil sem jih s tem v veliko zadrego, ker takega vprašanja niso pričakovali; hotel sem jim malo pomagati in opozoril sem jih na papeštvo, v ktero se vsi naši nasprotniki najbolj zaganjajo; pa škoda; ravno so mi bili začeli

— torej enajst stotisoč žensk in šibke mladine in samo dobrih petnajststotisoč kolikor toliko krepkih mladeničev in mož! Obrtno nadzorništvo v Nemčiji pa uradno objavlja za 1897. l.: Število otrok po tvornicah se je zopet pomnožilo; dela jih 6151, ki še nemajo 14 let; in ti siromački ne delajo samo po šest ur na dan, kakor dopušča zakon, ampak tvorničarji jih silijo povsod, v vseh podjetjih, da morajo delati dalj časa. Tudi ni v nobeni teh tvornic, kjer delajo ti sirotki, pravega reda in tistih potrebnih naprav, kakor to zahtevajo zakonite določbe. Da se pa te zakonite določbe tem laže prestopajo, daje se jim, kolikor mogoče, delo domov, da delajo doma: Takih otrok je v samem Ahenškem okraji do 5000. Prav mnogo takih detet je še le 5 ali šestletnih! In na Angleskem delajo že otroci, ki imajo 12 let, že po celih 9 ur na dan, najstletniki pa tudi že poldneva, torej po 6 ur; zato se imenujejo ti: »poldnevarji« ali »polčasariji« (half-timers). Takih poldnevarčkov je v samej Angliji brez Irske in Škotske kakih 120 tisoč. In v uradnih objavah vladnih navodnikov (komisarjev) čitamo o petletnih detetih, ki šivajo rokavice štirinajst do šestnajst ur na dan; čitamo o četah na pol oslepelih deklic, kako hodijo zjutraj najprej na kliniko za oči, zdraviti jih, potem pa v tvornice, dalje kvariti jih za ljubi kruhek; čitamo o triletnih otrocičkih, kako jedni z vročim likalom čepé in žedé ob ognji; kako drugi vtikajo poleg njih opečene svoje ročice v vodo, da bi jih ohladili in si zmanjšali bolečino; kako se drugi taki malčki sedé z obezanimi rokami na slami, ker jim je za njih nežno mladost pretrdo delo vrglo prste iz sklepov.*) Človek ne ve, ali bi se jokali ali se srdili.

Res je, da včasih voditelji sami hočejo, naj jim žena ali otroci delajo; to pa pač samo zato, da morejo shajati; zato pa kličemo s papežem: Možu naj se dá tolikšna plača, da more pošteno preživiti celo rodbino, žena pa gospodinji, otrok pa rasti in se učiti (Dalje prihodnjic.)

Nemška pravica na Štajarskem.

(Govor dežel. poslanca dr. Ivana Dečko dne 20. aprila t. l. v deželnem zboru štajarskem, s katerim je utemeljeval osnovanje meščanske šole s slovenskim učnim jezikom v Št. Jurju na južni železnici.)

(Konec.)

V predstoječem predlagamo, da se osnuje deželna meščanska šola v Št. Juriju ob južni železnici. Za določitev ravno tega go-

*) Poglej o tem zadnjem: dr. Scheicher: „Der Clerus und die soziale Frage,“ prav dobro knjigo.

svoje versko mišljenje natančneje razkrivati, — ko pridrdrajo naši vozovi pred hišo in jaz sem moral odpotovati; a v dobrem spominu hočem vedno ohraniti te prijazne palestinske Nemce.

V Jafi pridružil se nam je mož, s katerim Vas tudi moram nekoliko seznaniti: Brat Krescenc, frančiškan iz Jeruzalema. Nismo še bili stopili na sv. deželo in on nas je že pozdravil; spremljal nas je potem na vseh potovanjih od enega sv. kraja do drugega, kar je trajalo 13 dni; šele, ko smo se mi poslovili od svete dežele na gori Karmelski, zapustil nas je tudi br. Krescenc; oo. frančiškani so namreč že več sto let varih in stražniki sv. krajev; zato tudi tako lepo skrbijo za jeruzalemske romarje in jim že naproti pošiljajo zanesljive vodnike. Ko smo se vozili iz Jeruzalema v Jeriho, jahal je br. Krescenc pred nami; držal se je lepo ravno na svojem arabskem konjičku in ga tako dobro vodil, kakor najbolj izurjeni jezdec; zato ga vpraša nek romar: »Niste-li Vi bili kedaj dragonec, da znate tako izvrstno jahati?« On se lahko nasmehne in pravi: »Ne, dragonec nisem bil, pač pa — huzar.« »Oh, to je lepo,« smo vsi vskliknili in ga prosili: »Povejte nam vendar, kako postane iz huzarja — frančiškan!« Krescenc nato poboža svojega arabca, mu zrahlja goste grive in

vorijo zemljepisni, gospodarski in narodnostni momenti.

V prvem oziru opozarjam, da stoji Šent Jurij precej v zemljepisni sredini Spodnje Štajarske. Kraj leži ob južni železnici ter ima izvrstno zvezo na sever kakor tudi na jug. Ker se je nadejati, da bode tudi železnica od Št. Jurija do hrvatske deželne meje prišla iz štadija golega projekta, bode ista napravljala tudi izvrstno zvezo proti izhodu.

Ta kraj leži pa tudi v najbližji bližini ravno treh najbolj revnih okrajev Spodnjega Štajarskega, to so okraji Rogatec, Šmarje in Kozje. Menda v nobenem delu dežele ni toliko revščine kakor ravno v teh treh okrajih. Zemlja absolutno ne more prebivalcev preediti. Obrtnije in industrije sploh ni in tako pride, da ljudem primanjkuje mesece in mesece najbolj potrebnega, to je vsakdanjega kruha v pristnem pomenu besede.

O tem sem imel priliko se prepričati sam o priliki nekega pešpotovanja po rogaskem okraju. Zaradi nevihte stopil sem v bližnjo hišo in ker sem lačen postal, prosil za kos kruha; dobil sem pa za odgovor: »ja kruha že mesece sem nimamo.»

Tukaj je bolj, kakor kjerkoli drugod potrebno, da se kaj stori za povzdgo poljedelstva, obrti in industrije. In takega pomena bi bila ustanovitev meščanske šole v Šent Juriju ob južni železnici.

Naravno je, da zahtevamo, da bode ta meščanska šola ustanovljena s slovenskim učnim jezikom, kajti hočemo, da bode res služila za izomiko slovenskega prebivalstva in da bode imela tudi vspehe. Te bode pa imela samo tedaj, če se bode poučevalo v maternem jeziku učencev. Da se bode poleg tega tudi zadostno gojil podnik v nemškem jeziku, je popolnoma prav in tudi potrebno, kajti taka šola ima namen dajati izobrazbo, katera presega splošni smoter ljudskih sol, in k taki višji izobrazbi spada tudi pouk v tujih jezikih. Na drugi strani pa govore tudi praktični razlogi za to, kajti v interesu učencev samih je, da, če so se izučili, ali če se hočejo učiti kako obrt, obiščejo dežele, v katerih je obrt, industrija in poljedelstvo na visoki stopinji, da si tako pridobe višjo izobrazbo v stroki, katero so si izvolili.

Za izbiro tega kraja kot sedež namestovane meščanske šole s slovenskim učnim jezikom govori pa tudi narodnostni moment. Po ljudskem štetju iz l. 1890 broji krajna občina Št. Jur ob južni železnici 4269 prebivalcev. Od teh je pa samo 76 naznanilo nemški jezik kot občevalni jezik. V procentih

pomeni to toraj, da je v Št. Juriju na juž. žel. 98.22%, Slovencev in le 1.78%, Nemcev.

Če se torej tukaj v tem kraju ustanovi meščanska šola s slovenskim učnim jezikom, potem pač mislim, da ne bode Nemca, kateri, če hoče le nekoliko pošten biti, bi si upal izreči bojazen, da si z ustanovitvijo take šole hoče poslovenjevati ali da pomeni ista napad na nemški značaj dotičnega kraja.

Naši nemški sodeželani tako radi kažejo na relativno manj visoko izobrazbo slovenskega ljudstva na Spodnjem Štajarskem. — Da, gospoda moja, kdo pa je kriv na tem? Ali so Slovenci sami si oskrbovali svoje šolstvo v tej deželi? Nemška večina v deželnem zboru in nemška učna uprava bili ste, kateri ste delili nam Slovincem kruh izomike in če ste nam ta kruh tako skopo delili, je to ravno vzrok za ostro očitaje, katero moramo izreči proti njima.

Mi Slovenci morali smo vedno zraven plačevati za izobraževališča svojim nemškim sodeželanom, pa nam Slovincem niso hoteli dati čisto nobenih izobraževališč. Štajarski deželni zbor ima torej še velik dolg slovenskemu narodu poplačati.

Tudi mi Slovenci stremimo po izobrazbi in napredku, zato pa zahtevamo, da tudi nam da dežela ista sredstva, kakor jih je našim nemškim sodeželanom od nekdanj že dajala v tako obilni meri.

Mislim, da mi pač ni treba kazati, kako se godi v drugih avstrijskih deželah, v katerih bivaste po dve narodnosti. — Na Češkem ustanovljala je nekdanja nemška večina deželnega zbora tudi češke meščanske šole; istotako skrbi tudi sedajna češka večina deželnega zbora za nemške meščanske šole; istotako se godi na Moravskem.

Dolžnost nemške večine v štajarskem deželnem zboru je torej, da od davkov, katere slovenski davkoplačevalci plačujejo v štajarsko deželno blagajno za izobraževališča, vsaj deloma nameni tudi za izobraževališča slovenskemu narodu. S tem, da sprejmete naš predlog in nam dovolite to izobraževališče, spodkopali bodete prepričanje, katero se vedno bolj in bolj vkoreninjuje mej Slovenci na Spodnjem Štajarskem, prepričanje, da smo mi Slovenci na Štajarskem samo za to dobri, da bogatejšim nemškim sodeželanom pomagamo vzdrževati njihova izobraževališča, da smo samo za to, da plačujemo, da pa tukaj v Gradci imajo za naše kulturne potrebe samo gluha ušesa in zaprte žepe!

nam pripoveduje tako-le: »Bil sem podčastnik v pruskem huzarskem polku in kot tak udeležil sem se nemško-francoske vojske l. 1870. Ko je neki dan bila huda bitka in so kar kroglje žvižgale in brnele mimo moje glave, sem se zaobljubil, da hočem romati v sveto deželo, ako se zdrav vrnem iz vojske. In res, srečno sem prišel na svoj dom v Vestfaliji, pa tudi storjeno obljubo sem izpolnil; romal sem v te sv. kraje, a priprostost in pobožnost oo. frančiškanov pri sv. grobu mi je tako dopadala, da se nisem več domu vrnil, ampak sem jih prosil, da me vsprejmejo za svojega tovariša, za samostanskega brata; preteklo je že 17 let, odkar nosim meniško obleko in kar sem kot huzar najrajši delal, to še tudi zdaj opravljam, namreč jezdim in komandiram, ker vodim po povelju svojih predstojnikov manjše ali večje romarske družbe po sv. deželi.» To je povest vrlega jezdeca, ponižnega frančiškana; a žal, da moram jaz temu poročilu še nekaj dostaviti: br. Krescenc ne jezdi več in ne vodi več romarjev, ker preselil se je — v nebeški Jeruzalem! Meseca marcija t. l. spravilo ga je plučno vnetje pre zgodaj v hladni grob; naj mirno počiva v sv. zemlji, katero je bolj ljubil, kakor svoj rojstni kraj.

Ob 2. uri popoldne odpeljali smo se z jafskega kolodvora; železnica sicer ni dobra,

pa boljša je vendar, kakor da bi je ne bilo nič; še pred kakimi 10 leti morali so romarji ali peš hoditi ali se pa na navadnih vozeh voziti in so potrebovali do Jeruzalema skorej dva dni, zdaj pa je samo dobre 3 ure po železnici. Iz začetka smo se vozili skoz precej lepe in dobro obdelane kraje, »kjer po polju veter žene žitne valove zelene«, a čim bliže Jeruzalema, tem žalostnejša je bila videti dežela. Na postaji Lida spominjali smo se čudeža, ki ga je tukaj sv. Peter storil, ozdravivši že 8 let mrtvoudnega Eneja; na postaji Ramle pa, da sta tu bila doma Jožef arimatejski in Nikodem, ki sta Jezusovo telo pokopala. Kmalu pridemo v judovsko gorovje, kjer je vse enolično pusto in kamenito; le tu pa tam še raste šopek trave, po katerem se koza steguje in pa v nižavi sameva kakšna pokvečena oljka; po zraku pa krozi divji golob ali orel in gleda z bistrim očesom na cesto ali se ni znabiti kak osel ali konjiček že naveličal zemlje teptati. Kako lepo in živahno pa je moralo nekdanj tu biti, na pr. ob času Zamzonovem, ki je bil v tem kraju doma ali ob času Davidovem, ki je v terebintski dolini orjaka Goljata premagal: zares, zdel se nam je ta kraj kakor oder ali gledišče, iz katerega so igralci in gledavci zginili in ki zdaj nekako slovesno tiho počiva in žaluje; romarji v vseh železniških vozovih molili so glasno